

ÂŞIK RUHSATÎ'NİN TARİKATI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER*

Dr. Doğan Kaya

Ruhsatî'nin tarikatı konusu, edebiyat araştırmacılarının ihtilafa düştükleri konuların başında gelmektedir. Vehbi Cem Aşkun, Ruhsatî'nin **Nakşibendî**¹ Fuat Köprülü, **Bektaşî**² olduğunu ileri sürürken, Kadri Özyalçın³ ve Eflatun Cem Güney⁴ biraz ihtiyatlı davranarak Nakşî mi, Bektaşî mi olduğunu kestirememişlerdir. Ben burada onun şiirlerinden seçtiğim örneklerden hareketle bir sonuca varmaya çalışacağım.

Ruhsatî'nin, İslâmiyet'e tam bir teslimiyetle bağlı, inanmış, samimi bir Müslüman'dır. İslâm Peygamberini aşk derecesinde sever.

Senden gayri ilacım yok b-îdermanım Mustafa

*Dilimde ezkarım virdim
Bir Allah bir de Muhammed*

*Uşşak-ı Resul'üm deyi hatemimi basarım
Salat ü selâmdan gayri bir hünerim yoktur yok*

*Şanında "leolak" denildi hamd olsun Yazdan'ıma
Ahmed ü Mahmud u Muhammed Mustafa Sultan'ıma*

Ruhsatî;

*Nakşi tarikına girdim
Muhkem imana bağlandım (198)*

*RUHSATÎ yirmi yaşında
Bağlanmış kendi işinde
Yüz dört kitabın başında
Sevdim Kuran'a bağlandı*

deyişlerinden anladığımıza göre, yirmi yaşında Nakşibendî tarikatına süluk etmiştir. Yıllarca bu tarikatta çile dolduran Ruhsatî, zamanı gelince mürşidinden izin almış, tarikat mertebesinde fazla ilerleyemeden ayrılmıştır.

*Çile çektim kışladım
Emmareye başladım*

¹. Vehbi Cem Aşkun, *Büyük Halk ve Saz Şairi Ruhsatî*, Sivas, 1944, s. 35.

². Fuat Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, IV. Kitap, s. 539-540.

³. Kadri Özyalçın, *Deliktaşlı Ruhsatî*, s. XII-XIV.

⁴. Eflatun Cem Güney-Çetin Eflatun Güney, a.g.e., s. 8.

*Eğdim boynum yetim ettim
Bir mürşid damenin tuttum*

*Bir mürşitten destur aldık
Yolun yarısında kaldık
Mudara bir derviş olduk
Kabul eder ise Çalap*

Ruhsatî'nin "mürşidim" dediği **Şeyh Şakir Efendi**'den başkası değildir. Şakir Efendi, **Erzincanlı Hayyati Vehbi** veya **Terzi Baba** diye şöhret bulmuş şeyhin müridi olmuştur. Terzi Baba (1776-1848) Erzurum'da doğmuş, bir kolera salgınında Erzincan'da vefat etmiştir. Asıl adı Vehbi olup terzilikle uğraştığı için "Hayyat Vehbi" olarak şöhret kazanmıştır. Nakşibendi tarikatının mürşitlerinden olan **Mevlâna Halid Ziyaeddin Müceddidi bin Hüseyin Şehriyari** (öl: 1826)'nin rızasıyla Palulu Şeyh Halil Efendi'nin tavassutu ile Nakşibendi tarikatine girmiş, sabrı ve üstün vasıflarıyla şeyhliğe kadar yükselmiştir.⁵

Terzi Baba'nın müritlerinden olan **Şeyh Şakir Efendi** de Sivas'ta manifaturacılık yapmıştır. Mezarı önce Sivas'taki **Garipler Mezarlığı**'nda iken, buranın kaldırılması üzerine naşı şimdiki **Halifelik Mezarlığı**'na nakledilmiştir.

Ruhsatî, şiirlerinde zaman zaman kısaca tanıtmaya çalıştığımız Terzi Baba'dan ve Şakir Efendi'den söz etmiştir.

*Ben de yalvarırım Terzi Baba'ya
Olanca emeğim gitti hebaya (258)*

*Tarikatim Nakşibendi Terzi Baba sultanım
Şeyh Şakir Efendi gelse tazelenir imanım*

*Tarikatim Nakşibendi'nin Halidî kolundandır
İnabetim Hacı Şakir Efendi elindendir (59)*

Ayrıca **Uğru ile Kadı Hikâyesi**'nde de Ruhsatî, intisap ettiği Şakir Efendi ve Terzi Baba'yı anmıştır.⁶

*Şakir Efendi'den aldım edebi
Çalarım başımı taşa duvara (14. beyit)*

*Ba-husus şeyhimdir Şakir Efendi
İderem ben ana her dem pesendi (296. beyit)*

Ruhsatî'nin Nakşibendîlikle ilgili intibaları, düşünceleri, inancı şiirlerinde fazlasıyla yer almıştır. Biz bunlardan bazılarını yer veriyoruz.

⁵. Vehbi Cem Aşkun, *Terzi Baba ve Erzincan Şairleri*, Balıkesir, 1956.

⁶. Doğan Kaya, *Ruhsatî'nin Uğru ile Kadı Hikâyesi*, İst., 1985.

*Tevrat Zebur İncil Kur'an dördü dilde ezberim
Tarikatim Nakşibendî bu binadan esselâ*

*Nakşî'den giydim tacım
Zikr ü tesbihtir ilacım*

*Tarikatim Nakşî'dir bendine bend olmuşum
Lailahe illallah hem dilimin ezberi*

*Tarik-i Nakşî'nin halis kuluyum
Mürşidim izlerim izlerim turnam*

*Nakşî tarikinden urunup tacı
Giydiren hil'atı sen değil misin*

*Zikr ü tesbih ile kurulmuş tahtım
Tarik-i Nakşî'den açılmış bahtım*

*Değirmensiz susuz döner taşımız
Elli beşe kadem bastı yaşımız
Kudret haznesinden gelir aşımız
Tarik-i Nakşî'den zikrimiz vardır*

*Tarikatim Nakşî amma
Bize Veysi kolu derler*

*Tarik-ı Nakşî'den alıp inabet
Arayıp derdine dermana yetiş*

*Tarik-ı Nakşî'den tamdır postumuz
Muhammed'den gayri yoktur dostumuz*

Ruhsatî'nin bir de Bektaşîlik cephesi vardır. Bu konuya geçmeden evvel, Bektaşîlik itikadı ile yazılmış şiirlerin özellikleri nelerdir, bunun üzerinde duralım.

XIV. yüzyıldan itibaren bilhassa Kaygusuz Abdal ile temayüz etmeye başlamış olan Bektaşî şiirinde şu konular yer alır.

1. Hz. Ali ile ilgili şiirler,
2. On iki imam ve bunlarla ilgili menkıbeler,
3. Bektaşî velileri ile ilgili inançlar,
4. Bektaşîlik ile ilgili inançlar,
5. Bektaşî erkân ve adetleri,

6. Dünyaya bağlılık şiirleri.⁷

Aşağıda bazı örneklerde görüleceği üzere Ruhsatî, şiirlerinde Hz. Ali'ye sitayişle yer vermiş; Kerbelâ'daki hadisenin acısını, ruhunun derinliklerinde duymuştur. Aşağıdaki sözleri duyunca bunları sanki Alevî-Bektaşî itikadına sahip biri söylüyormuş hissine kapılırız.

*Cennetin kapısın cömertler açar
Dedesi Hazret-i Ali cömerdin*

*Çek sancağın yetiş meydan yerine
Aliyyü'l- Haydar'a arslan dediler*

*Mah-ı Muharrem erişti yas ve matem günüdür
Firkat ile gözlerimden akıyor nemler yine*

*Şeksiz şüphesiz Yezit'tir bu ayda handan olan
Şemir Mervan değil midir aşkâre denîden olan*

*Biz muhibbi hanedanız olsa dünya bir taraf
Şehid-i Şah-ı Kerbelâ kalpte da'va bir taraf*

*Ahlakıma bakan Yezit sanıyor
Ruhum daim Kerbelâ' da dönüyor
Derunuma ateş düştü yanıyor
Beni seven sevmiş türabı diye*

*Söyünmez haşredeki narım Kerbelâ'nın aşkına
Ol Ali Haydar-ı Kerrar içindir zarımız*

*Şad hezaran esselam ol Ali evladına
Kerbelâ'da can veren cananıma olsun helal*

Bu sözlerinden dolayı bazıları onun inancı konusunda tereddüte düşmüştür. Bunu ruhsatî şöyle ifade ediyor:

*Bazı ahmak gelip beni yokluyor
Sen kimden nuş ettin şarabı diye*

Ruhsatî, bir deyişinde **Hasan, Hüseyin, Selman, Kamber, Kızıl Deli, Musa-yı Kâzım ve Cafer-i Sadık**'tan söz etmiştir. Bunlar, Bektaşî şiirinde sıkça rastladığımız simalardan sadece birkaçıdır. Fakat bazı şiirlerinde ise ehl-i sünnet

⁷. Abdurrahman Güzel, "Bektaşilik ve Bektaşî Şiiri", *Şükriü Elçin Armağanı*, Ank., 1983, s. 53.

akidesine uyarak **Hz. Huhammed'i, dört halifeyi ve Hz. Fatma'yı** bir arada zikrettiği olmuştur.

*Ebubekir Ömer Osman ve Ali
Bildiğim yok bundan gayri Muhammed*

*Ebubekir Ömer Osman ve Ali
O ehl-i Kur'anlar gitti gelmedi*

*Beş vakitte yad ederim çarıyar ashabını
Ebubekir Ömer ü Osman'uma olsun helal*

*Ah bî-vefa dünya senin elinden
Peygamber-i ahur zamanı n'ettin
Güvenilmez düzenine dengine
Ebubekir Ömer Osman'ı n'ettin*

*Arıttı Kâbe'yi puttan küfürden
Aliyyü'l - Haydar'ı arslanı n'ettin*

*Ali sancağını çeker önünde
Ebubekir Ömer Osman yanında
Yarın mahşer günü Hak divanında
Muhammed Mustafa sultanım da bir*

Ruhsatî, aşağıdaki söyleyişlerinde de aynı inanç ve düşünce içindedir.

*Ümidim muhkemdir beş ile dörde
Ne haofim dünyada ne de mezarda
Mizan'da Sırat'ta korkulu yerde
Ebubekir Ömer Osman oldukça*

*Delil tuttum Hacı Bektaş Veli'yi
Selman'ı Kamber'i Kızıl Deli'yi
Ebubekir Ömer Osman Ali'yi
Mahşer günlerinde özlerim turnam*

Burada **beş** sözü ile **Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin** ; dört sözü ile de **Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali** kastedilmiştir.

Ruhsatî'nin "gül gibi Bektaşiyiz" ve "safî biz Bektaşiyiz" ayaklı iki şiiri vardır. Ondan bahseden kaynaklar bu şiirlerinden ve yukarıda verdiğimiz örneklerden hareketle onu Beşkaşî şairleri arasına almışlardır. Bu konuya Vehbi Cem Aşkun şöyle açıklık getirir: "...bir Alevî köyünde, köylülerin kalbini kazanmak için (Bektaşilik)'ten bahsetmiştir. Hem bunda bir fayda daha vardır. Şair bu suretle

*Bektaşilikten de haberdar olduğunu ve Hacı Bektaş Veli gibi bir (Veli)'nin büyüklüğünü inkâr edemeyeceğini göstermiştir.*⁸ Bizim de kanaatimiz bu yoldadır.

Diğer taraftan Ruhsatî aşağıdaki şiirinde de Rûfâileri övmüş hatta bu tarikate duyduğu yakınlığı da açıkça beyan etmiştir. Tamamı dokuz dörtlük olan şiirin bazı dörtlükleri şöyledir.

*Bir münevver devran gördüm
Rüfâiler tekkesinde
Dertlilere derman gördüm
Rüfâiler tekkesinde*

*Şeyhinin ismi Abdullah
Nüfuz etmiş Resulullah
Aklımı aldı zikrullah
Rüfâiler tekkesinde*

*Yaktı beni Allah sesi
Gel töbeye behey asi
Resulullah silsilesi
Rüfâiler tekkesinde*

*Tarikat kazanında piş
Sıdk ile et alış veriş
Gel şeyhin damenine düş
Rüfâiler tekkesinde*

*İspat oldu dost olduğu
Her tekkeden üst olduğu
RUHSATî'nin mest olduğu
Rüfâiler tekkesinde*

Meselenin bir de bu boyuta var. Ruhsatî Nakşî mi, Bektaşî mi yoksa Rûfâî mi? Şiirlerinden hareketle şunu söyleyebiliriz ki O Bektaşîlik ve Rûfâîlikle ilgili şiirlerini bir durum veya bir sebep yüzünden söylemiştir. Her ikisine de sempati duyması o inancın bir ferdi olmasını gerektirmez. İnancının ne olduğunu anlamak için doğrudan doğruya kendini anlattığı ifadeler üzerinde durmamız gerekir ki biz de yukarıda detaylı olarak aktarmaya çalıştık. Bu bilgilerden ve yukarıdan beri sıraladığımız örneklerden görüleceği üzere Ruhsatî, Nakşibendî tarikatine mensup bir âşık olduğunu söyleyebiliriz. Ancak şurasını da söyleyelim ki saygı, sevgi ve ilgi duyduğu diğer tarikatlere de hep sıcak yaklaşmıştır.

⁸. Vehbi Cem Aşkun, *Büyük Halk ve Saz Şairi Ruhsatî*, s. 37.